

V pol meseca, od 29. novembra do 14. decembra 1943, so partizani v Kamniku in okolici ubili 12 ljudi. Tu bomo opisali umor tajnika Franca Turnška in še nekaterih.

Izkušnje doživetega

Ko sem pripravljala in objavila dokumentacijo, ki sem jo imela na voljo in ki govori o umoru mojega očeta Franca Turnška, organista in občinskega tajnika v Stranjah pri Kamniku – aktivisti so ga ubili 1. decembra 1943 (glej članek *Kadar človečnost v človeku zamre*, *Demokracija*, 1998, št. 37 in *Kamniški občan*, 1998, št. 19, 20, 22), in kasneje ob na novo pridobljenem gradivu, ki se nanaša na prizadevanje moje mame Angele Turnšek za rehabilitacijo moža Franca in za vnovično pridobitev družinske pokojnine (glej članek *Čas, ki mi ne da miru*, *Demokracija*, 2000, št. 52), sem imela v mislih še veliko spoznanj in tudi vprašanj. Podrobneje sem želela spregovoriti o samih umorih očeta in drugih šestih žrtev v Stranjah in Zgornji Črni, o županu Karlu Žerjavu. Omeniti sem želela predvojnega stranjkega župnika Janeza Langerholca, p. Evstahija Berleca in dr. F. Puclja. Tudi posameznih dogodkov in izkušenj

nisem mogla podrobneje opisati, ker bi članka tako postala prenatrpana s podatki, preobsežna in s tem tudi nepregledna.

Pomanjkljivo gradivo

Omeniti moram, da sem gradivo, ki sem ga objavila v članku *Čas, ki mi ne da miru*, dobila v arhivu Zavoda za pokojninsko zavarovanje v Ljubljani. Potrebno se mi zdi tudi poudariti, da v Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani obstaja le nekaj malega dokumentov, povezanih z mojim očetom in mamom, a nič takega, kar že ne bi poznala. Iz celotnega gradiva, ki ga imam na razpolago, in glede na številne postopke upravičeno lahko sklepam, da je tega gradiva moralo biti še veliko več, kot je ohranjenega.

V članku se bom tudi večkrat sklicevala na "Seznam likvidiranih beloplavogardistov", ki nosi datum 4. 1. 1944 in katerega podpisnik je tov. Tošo, občinski sekretar KPS. Ta dokument je že v medvojnem času

zaupno prišel v roke moji mami. Podrobneje sem ga predstavila v članku *Kadar človečnost v človeku zamre*. Toliko za uvod.

Kamniški župan

Najprej nekaj besed o gospodu Karlu Žerjavu, ki je v Stranje prišel že pred drugo svetovno vojno. V kroniki župnije Stranje je za leto 1941, 2. maj, str. 304, zapisano: "Prav tega dne je prevzela okupacijska oblast

Franc Turnšek v mladih letih

občino Kamniška Bistrica. Župan Potočnik France je bil odstavljen in za župana imenovan gospod Karel Žerjav, vodja korporacijske žage v Stahovici, po rodu baje iz Koroškega, torej... Upam, da bo dober mož."

To je v kroniko zapisal tedanji župnik Janez Langerholc, ki ga je, tako kot premnoge slovenske duhovnike, okupator 9. junija 1941 izselil v Srbijo. Iz izgnanstva se je g. Langerholc vrnil hudo bolan. Stranj ni več videl, čeprav si je menda to želel. Po vrnitvi v Slovenijo je nekaj časa preživel v samostanu v Stični, nato pa v samostanu v Šmilhelu pri Novem mestu, kjer je leta 1948 umrl in je tam tudi pokopan.

Kot že rečeno, je bil g. Žerjav med okupacijo župan kamniškobistriške občine, moj oče pa tajnik. To delo je opravljal že pred okupacijo. Gospod Žerjav in moj oče sta dobro sodelovala. "Zagrešila" sta tudi marsikatero drzno in zanj nevarno dejanje. Tako je na primer moj oče izdal nakazila za obutev na že mrtve

osebe – domačine. Po zaupnih zvezah so potem ta material nabavili in posredovali partizanom. O takšnih in podobnih dejanjih mi je mama veliko pripovedovala. Tudi sama sem znala zelo dobro opazovati in prisluhniti in tako sem marsikaj uvidela in ščasoma tudi spoznala.

Trije morilci

Oče pred mamom ni ničesar skrival. Morala je biti pripravljena na vse, saj je očetu nenehno grozila nevarnost, da ga okupator aretirajo. Po čudežnem naključju se to ni zgodilo. Ker pa je podpiral narodnoodporniško gibanje in bil narodnozaveden in ker je bil velik nasprotnik fašizma in nacizma, so ga predstavniki OF ubili.

Zakaj so partizani dva ali tri tedne po očetovem umoru uničili tudi občinski arhiv oziroma gradivo?! To in še marsikaj drugega najbrž nikoli ne bo pojasnjeno.

Tu bom podrobneje opisala, kdaj, kje in kako je bil moj oče in drugih šest žrtev ubitih. Čeprav je vse to še vedno zelo boleče, menim, da to moram storiti. Naj ta kruta dejanja ne tonejo v pozabo, naj ostanejo zapisana za naše potomce, zanamce.

Popoldanske uradne ure na občini Kamniška Bistrica so bile od 14. do 18. ure. Moja mama, ki je bila pljučni bolnik, se je morala veliko gibati na svežem zraku. Zato je šla pogosto v večernih urah na sprehod in nato k očetu v službo, da sta se potem skupaj vrnila domov. Tako je bilo tudi tistega usodnega večera 1. decembra 1943, le da je tisti večer mama vzela s seboj enega od petih otrok, ki je tedaj imel pet let.

Ko so se vsi trije nekaj po 18. uri vračali proti domu, so nenadoma zaslišali za seboj močne in hitre korake. Oče in mama sta ugibala, kdo naj bi bil. Kaj kmalu pa se je izkazalo, da so bili predstavniki OF, ki so prihiteli, da čim prej opravijo svoje brutalno dejanje. Bili so trije.

Hladnokrvni umor

Eden je stopil pred očeta, druga dva sta stala ob strani. Oče je z enoročno držal otroka, na drugi stran pa se ga je mama držala pod roko. Mo-

rilec, ki je stopil pred očeta, je ukazal, naj oče dvigne roke in se legitimira, kar je tudi storil. Takoj za tem pa je rekel: "V imenu postave kot belogardist" in sledil je strel v prsi. Mama je v trenutku zgrabila otroka, se malce oddaljila in že je sledil drugi, močnejši strel v glavo, katerega odmev smo slišali tudi doma. Ostrmeli smo. Nekaj trenutkov za tem je prihitela mama z bratom. Bila je vsa iz sebe, prestrašena in sploh ni mogla dojeti, kaj se je zgodilo. Ubogi moj bratec pa

Franc Turnšek, drugi z leve zgoraj, s prijatelji in sorodniki. Spodaj z leve njegovi trije otroci Angelca, Franko in Silvo.

je samo strmel in ni ničesar razumel. Šele čez daljši čas nam je bila mama sposobna podrobneje opisati potek dogodkov. Le kaj bi morilec storil mami in bratu, če bi se mama kakor koli obotavljala in upirala? Najbrž bi ju doletela enaka usoda kot očeta.

Tista noč je bila strašna: polna negotovosti, strahu, ki se je dobesedno zajedel v nas, bilo je joka in veliko iskrenih čustev, ki smo jih otroci v tisti nikoli pozabljeni noči izrekli mami. Proti jutru je neki domačin, ki je šel v službo, prišel povedat, da oče leži mrtev nekaj metrov od doma. Kako živo sem si vse zapomnila, kar pa ni prav nič čudno, saj so vsi ti dogodki še vedno del mojega življenja. Nikoli si nisem upala pomisliti na to, da bom o tem kdaj lahko tudi spregovorila in pisala.

Prošnja na kolenih

Preden so očeta ubili, so trije partizani stopili v naš dom. Mogoče so upali, da ga bodo našli že doma. Bili so oboroženi, kar je nas, otroke, povsem zbegalo, saj česa takega nis-

mo bili vajeni. Z otroki doma je bila starejša gospa – domačinka, ki nam je gospodinjala. Dva partizana sta se odpravila po hiši in se razgledovala po sobah. Eden je ostal v veži s puško v roki. S starejšim bratom, ki je že pokojni, sva začutila, da se to ne bo dobro končalo. Zato sva tistega, ki je stal v veži, kleče in s sklenjenimi rokami prosila, naj očeta ne vzamejo s seboj in naj mu ničesar ne stori. Povedala sva mu, da je mama bolna, da so trije otroci še

ko pretepli, da je skoraj oglušel). Gospod p. Evstahij je kljub izjemnim naporom in težkim preizkušnjam vojno preživel. Umrl je leta 1950 na Brezjah, kjer je tudi pokopan.

Spominjam se, da je v začetku leta 1944 prišel tudi v Stranje spovedovat, kar ni bilo prvič. Moja mama je skrbelo za cerkev, župnišče je zasedla nemška žandarmerija, zato se je oglasil pri nas doma. Mama je to priložnost izkoristila in ga vprašala, kaj pomeni "bela garda". Ker je veliko hodil po Gorenjski, je vedel, kdaj in kje je obstajalo takšno gibanje. Vse ji je pojasnil in izvedela je tudi, da takšnega gibanja na šir-

šem kamniškobistriškem območju ni bilo, kar se je pozneje tudi potrdilo. Mama si je začela postavljati vprašanje, kako so partizani lahko očeta obdolžili ustanavljanja "bele garde" in ga nato brez dokazov krivde in možnosti obrambe in brez sodbe ubili. Po vojni si je mama 7 let prizadevala za rehabilitacijo svojega moža Franca, a brez uspeha. Totalitarna oblast je umor očeta utemeljevala z novimi lažnimi, izmišljenimi in ne-utemeljenimi argumenti, kar vse je privedlo do absurda (glej članek *Čas, ki mi ne da miru*).

Vse podatke in izpise iz kronike župnije Stranje, ki sem jih do sedaj objavila v svojih člankih, kot tudi podatke o p. Evstahiju Berlecu, ki sem jih smiselno povzela, mi je ljubeznivo pisno posredoval sedanji župnik v Stranjah, gospod Tone Berčan, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

Moji mami je bil pojem "bela garda" povsem tuj, neznan. To si je želela razjasniti, a ni imela nikogar, ki bi ga lahko vprašala in dobila ustrezen odgovor.

"Bela garda"

Med okupacijo je svoje duhovniško poslanstvo vse od Komende do Tuhinjske doline občasno opravljal p. Evstahij Berlec, skromen in plemenit človek ter duhovnik. Ko

je okupator zasedel Gorenjsko, je odšel na svoj dom v Podhruško v Tuhinjski dolini. Bil je bolan in slaboten, zato ga verjetno Nemci niso izselili. Kljub bolezni pa je od svojega doma hodil na vse strani, blizu in daleč, kamor koli so ga ljudje klicali, vabili in kot duhovnika potrebovali. Mnogokrat je spovedoval tudi po 12 ur na dan. Zaradi svoje slovenske usmerjenosti je bil nekaj časa zaprt v Begunjah (kot je tedaj vedel povedati ljudski glas, so ga Nemci ta-

ko pretepli, da je skoraj oglušel). Gospod p. Evstahij je kljub izjemnim naporom in težkim preizkušnjam vojno preživel. Umrl je leta 1950 na Brezjah, kjer je tudi pokopan.

Spominjam se, da je v začetku leta 1944 prišel tudi v Stranje spovedovat, kar ni bilo prvič. Moja mama je skrbelo za cerkev, župnišče je zasedla nemška žandarmerija, zato se je oglasil pri nas doma. Mama je to priložnost izkoristila in ga vprašala, kaj pomeni "bela garda". Ker je veliko hodil po Gorenjski, je vedel, kdaj in kje je obstajalo takšno gibanje. Vse ji je pojasnil in izvedela je tudi, da takšnega gibanja na šir-

šem kamniškobistriškem območju ni bilo, kar se je pozneje tudi potrdilo. Mama si je začela postavljati vprašanje, kako so partizani lahko očeta obdolžili ustanavljanja "bele garde" in ga nato brez dokazov krivde in možnosti obrambe in brez sodbe ubili. Po vojni si je mama 7 let prizadevala za rehabilitacijo svojega moža Franca, a brez uspeha. Totalitarna oblast je umor očeta utemeljevala z novimi lažnimi, izmišljenimi in ne-utemeljenimi argumenti, kar vse je privedlo do absurda (glej članek *Čas, ki mi ne da miru*).

Vse podatke in izpise iz kronike župnije Stranje, ki sem jih do sedaj objavila v svojih člankih, kot tudi podatke o p. Evstahiju Berlecu, ki sem jih smiselno povzela, mi je ljubeznivo pisno posredoval sedanji župnik v Stranjah, gospod Tone Berčan, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

Moji mami je bil pojem "bela garda" povsem tuj, neznan. To si je želela razjasniti, a ni imela nikogar, ki bi ga lahko vprašala in dobila ustrezen odgovor.

"Bela garda"

Med okupacijo je svoje duhovniško poslanstvo vse od Komende do Tuhinjske doline občasno opravljal p. Evstahij Berlec, skromen in plemenit človek ter duhovnik. Ko

Pohod smrti

Isti večer in približno ob isti uri, kot je bil ubit moj oče, so partizani

